

**ПРАВОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ІЗ
ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНО-
МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ**

О.П. Радкевич
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії дистанційного професійного навчання
Інституту ПТО НАПН України, м. Київ

Анотація. У статті розглянуто правову охорону і захист електронних навчально-методичних матеріалів педагогічних працівників ПТНЗ. Приділено увагу визначенню належного відповідача в частині судових позовів стосовно протиправного використання електронних навчально-методичних матеріалів. Розкрито положення відносно судового забезпечення позову.

Ключові слова: педагогічні працівники, правова компетентність, охорона, професійно-технічний навчальний заклад, електронні навчально-методичні матеріали, судовий захист.

Вступ. За сучасних умов інформатизації вітчизняної професійно-технічної освіти актуальності набирає проблема охорони і захисту електронних матеріалів, що носять навчально-методичний характер. Суть проблеми полягає в технічній можливості розповсюдження напрацювань педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ), через мережу Інтернет. Йдеться про ситуації їх неправомірного використання.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Наукові основи компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів закладені: В.В. Олійник [1], Г.Р. Ішкильдїною [2], Е.І Холостовою [3]. Однак питання правової компетентності педагогічних

працівників ПТНЗ із охорони та захисту електронних навчально-методичних матеріалів не розглядалось у вітчизняній науці.

Мета: метою статті є дослідити та ... положень відносно правової компетентності педагогічних працівників з охорони та захисту електронних навчально-методичних матеріалів.

Виклад основного матеріалу. З огляду на розміщення електронних навчально-методичних матеріалів у мережі Інтернет, варто звернути увагу на їх особливості публічного оприлюднення. Йдеться про врахування критеріїв оприлюднення інформації, що розкриті в Цивільному кодексі України та Законі України «Про авторське право і суміжні права» [4]. Відповідно до законодавства публічне оприлюднення інформації вважається таким, якщо воно: по-перше, доступна у будь-який час; по-друге, доступна з будь-якого місця; по-третє, невизначене коло осіб має доступ до інформації; по-четверте, розповсюджена інформація була висвітлена у загальнодоступних (публічних, відкритих) електронних системах передання інформації тощо. У випадках коли електронні навчально-методичні матеріали є неподільним правом суміжної власності педагогічних працівників ПТНЗ, до них використовуються вказані вище положення.

Недотримання особою, яка розмістила електронні навчально-методичні матеріали, в мережі Інтернет, хоча б одного з наведених вище положень законодавства веде до заперечення їх охорони і захисту у зв'язку з проблемами відтворення та територіальної доступності тощо.

Йдеться про те, що доступ до електронних навчально-методичних матеріалів педагогічних працівників ПТНЗ може відбуватися з будь-якого місця земної кулі завдяки такому обхідному засобу локального контролю як «проху», що дозволяють змінити технічні складові IP-адреси. У зв'язку з цим виникає можливість протиправного доступу до інформації, що надається тільки для певного локального регіону світу.

Захист від такого доступу носить юрисдикційний характер. Йдеться

про визначення місця підсудності порушеного, оспорюваного суб'єктивного права, а також притягнення до юридичної відповідальності належного відповідача (суб'єкта) за порушення норм законодавства країни (місця офіційного проживання позивача (педагогічного працівника ПТНЗ)). Зауважимо, що питання підсудності, як правило визначають двосторонніми міжнародними договірними відносинами країн та іншими міжнародними документами, що обов'язкові для виконання.

У забезпеченні охорони і захисту електронних навчально-методичних матеріалів важлива роль надається положенням Бернської конвенції «Про охорону літературних і художніх творів». У ній визначено, що «обсяг охорони, рівно як і засоби захисту, що уможливають автору охорону його прав, регулюються виключно законодавством країни, в якій виникає потреба в ній» [5]. Таким чином, охорона і захист електронних навчально-методичних матеріалів, розміщених у мережі Інтернет від протиправного використання, відповідно до означеної конвенції можлива в 163 країнах земної кулі. Особливістю даної конвенції є положення про охорону і захист інформації в тій країні де відбувається протиправне використання електронних навчально-методичних матеріалів, а так як мережа Інтернет носить інтернаціональний характер то юрисдикційні дії мають бути виконані в країні безпосереднього порушення, оспорювання, визнання права.

У цьому контексті актуалізуються положення Закону України «Про міжнародне приватне право» [6]. Зокрема пункт 1 статті 37 визначає, що «до правовідносин у сфері захисту прав інтелектуальної власності застосовується право держави, у якій вимагається захист цих прав». Таким чином, Закон України «Про міжнародне приватне право» дублює положення Бернської конвенції. Це свідчить, що міжнародні договори мають вищу юридичну силу перед законами України і їх дублювання є нічим іншим як «засоренням» вітчизняного права положеннями, що вже присутні в законодавстві України.

Не менш важливе значення положень Цивільного кодексу України (ЦК), що унормовують повний і всебічний захист різноманітних особистих

немайнових прав педагогічних працівників ПТНЗ. Відповідно до ст. 437 ЦК України, «авторське право на твір» виникає внаслідок факту його створення і починає діяти від дня створення твору. Таким чином, після того як були створені електронні навчально-методичні матеріали вони набувають юридичної охорони.

Інтерес становить процедура встановлення належного відповідача у справах з використання електронних навчально-методичних матеріалів педагогічних працівників ПТНЗ. Насамперед визначається належний відповідач з метою притягнення його до відповідальності. Тобто, особу яка розмістила контент інформацію (електронні навчально-методичні матеріали), чи осіб, які мають безпосередню можливість доступу та перегляду цієї інформації. Варто зауважити, що не виключена можливість самовільного доступу до інформації сторонніх осіб. А відтак, притягати до відповідальності користувачів мережі Інтернет, що скачали електронні навчально-методичні матеріали суперечить принципам моральності, справедливості, доцільності тощо.

Фактичне здійснення захисту інтересів педагогічних працівників ПТНЗ у мережі Інтернет є проблематичним через міжнародний характер порушень у ній. Акти українського цивільного та господарського процесуального законодавства і зокрема, Закон України «Про міжнародне приватне право» [6], не дають однозначної відповіді на питання про можливість розгляду українськими судами спорів щодо захисту прав українських суб'єктів авторського та/або суміжних прав (педагогічних працівників), порушених внаслідок протиправного розміщення в мережі Інтернет творів або об'єктів суміжних прав іноземними громадянами чи юридичними особами. Очевидно, відкриття провадження в таких справах можливе. Втім, можливість подальшого розгляду таких справ, і, тим паче, виконавчого провадження, є досить сумнівним, оскільки процесуальні норми вимагають наявності доказів повідомлення відповідача про відкриття провадження у справі, час і місце судових засідань тощо. Подати

такі докази на практиці дуже непросто, враховуючи, що для суду необхідні чіткі докази місцезнаходження відповідача, реєстрації в торговельних реєстрах тощо [7,с.196].

Зауважимо, що законодавство окремих країн світу, зокрема європейських, визначає, що правопорушником є особа, яка розмістила протиправний контент (електрону інформацію) в мережі Інтернет. Розглядаючи цю дію варто визначити роль провайдера (юридичної особи, що надала послуги доступу до мережі Інтернет), адже законодавство передбачає, що провайдер має технічними інструментами відслідковувати те, що викладають, або завантажують їх користувачі.

Детально розглянувши цю ситуацію варто вказати на її дуальність. Так, з однієї позиції це звісно правильно, адже зменшується кількість правопорушень, а з іншої, відбувається незаконний доступ до електронних навчально-методичних матеріалів. Адже електронна навчально-методична інформація може копіюватись та зберігатись. Тому, в деяких випадках до розгляду справ з елементами мережі Інтернет суди залучають провайдерів для з'ясування, роз'яснення, констатації факту.

У цьому контексті охорона і захист електронних навчально-методичних матеріалів педагогічних працівників ПТНЗ, розповсюджених мережею Інтернет та неправомірно використаних, надається лише тоді коли відбулось несанкціоноване та головним чином свідоме використання. Таким чином, суд не вважає винними осіб, які не знали та не могли знати, що контент (інформація в електронному вигляді) є протизаконною.

При розгляді в судовому порядку справ про неправомірне використання електронних навчально-методичних матеріалів доцільно звернути увагу на окремі чинники, що враховуються судами. По-перше, це якість відтворення електронної інформації. По-друге, в електронних навчально-методичних матеріалах має бути відтворена актуальна інформація, на основі якої можна чітко ідентифікувати твір інтелектуальної власності та її автора. По-третє, при розгляді спору

визначаються першоджерело поширення електронних навчально-методичних матеріалів та належний відповідач.

Для захисту своїх порушених прав педагогічні працівники ПТНЗ в судовому порядку можуть вдатися до забезпечення позову. Воно здійснюється за письмовою заявою. Зауважимо, що за власною ініціативою суд забезпечувати позов не може. У заяві про забезпечення позову в обов'язковому порядку вказуються:

а. причини, у зв'язку з якими потрібно забезпечити позов, чому незастосування заходів по забезпеченню чого може ускладнити або унеможливити виконання рішення суду, і чому саме. При цьому заявник виходить із припущення про ймовірність таких дій і не зобов'язаний пред'являти суду відповідні докази;

б. вид забезпечення позову, що має бути застосований, з обґрунтуванням такої необхідності.

Забезпечення позову здійснюється після відкриття провадження у справі. У випадку подання заяви про забезпечення позову до дати подання самої позовної заяви, заявник повинен подати позовну заяву протягом десяти днів від дня винесення постанови про забезпечення позову.

З урахуванням способів забезпечення позову передбачених цивільним правом України, а саме ч. 3 ст.53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [4], визначено, що у разі, якщо відповідач по справі порушення авторського права і (або) суміжних прав на електронні навчально-методичні матеріали відмовляє у доступі до необхідної інформації чи не забезпечує її надання у прийнятний строк, робить перешкоди у здійсненні судових процедур, або з метою збереження відповідних доказів щодо інкримінованого порушення, особливо у випадку, коли будь-яке відстрочення може завдати непоправної шкоди особі, яка має авторське право і (або) суміжні права. Так, коли є очевидний ризик того, що доказ буде знищено, суд або суддя одноособово мають право за заявою заявника застосувати тимчасові

заходи до пред'явлення позову або до початку розгляду справи за участю іншої сторони (відповідача) шляхом:

а) винесення ухвали про огляд приміщень, в яких, як припускається, відбуваються дії, пов'язані з порушенням авторського права і (або) суміжних прав;

б) накладення арешту і вилучення всіх примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), записаних виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення, щодо яких припускається, що вони є контрафактними, засобів обходження технічних засобів захисту, а також матеріалів і обладнання, що використовуються для їх виготовлення і відтворення;

в) накладення арешту і вилучення рахунків та інших документів, які можуть бути доказом вчинення дій, що порушують або створюють загрозу порушення (чи підтверджують наміри вчинення порушення) авторського права і (або) суміжних прав.

Забезпечення позову в частині захисту авторських і суміжних прав на електронні навчально-методичні матеріали відбувається згідно з Законом України «Про авторське право і суміжні права» [4].

Заява про застосування тимчасових заходів (забезпечення позову) у дводенний строк з дня її подання. Ухвала суду про застосування тимчасового заходу підлягає негайному виконанню органом державної виконавчої служби за участю заявника. До прийняття ухвали про застосування тимчасових заходів, зазначених в абзаці першому цієї частини, суд має право вимагати від заявника обґрунтування того, що він є суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав і що ці права порушені або невідворотно будуть порушені, а також видати заявнику судову ухвалу щодо внесення застави або еквівалентної гарантії, достатньої для того, щоб запобігти зловживанню тимчасовими заходами. Застава полягає у внесенні на депозит суду заявником чи іншими особами грошей чи передачі інших матеріальних цінностей. Розмір застави (гарантії) визначається судом з

урахуванням обставин справи, але не повинен бути меншим від 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більшим від розміру заявленої шкоди [4].

У разі застосування тимчасових заходів відповідач має право вимагати їх зміни чи скасування, а заявник зобов'язаний подати позов до суду про захист порушених авторських чи суміжних прав не пізніше 15 календарних днів від дня застосування тимчасового заходу. Грошові кошти оплачені під час подання заяви повертаються повністю заявникові при відмові суду у прийнятті позову до розгляду чи задоволенні позову повністю або частково. У протилежному разі застава звертається на виконання рішення про компенсацію шкоди відповідачеві, завданої застосуванням тимчасових заходів [4].

Фактами, що мають матеріально-правове значення у справах про порушення авторських прав на електронні навчально-методичні матеріали (власне предмет доказування) є: належність авторських прав позивачу; юридичні факти, згідно з якими авторські права поширюються на твори, що є об'єктом спору; факт порушення авторських прав; розмір доходів, неправомірно одержаних правопорушником; цілі порушення авторських прав. Належність авторських прав позивачу може виникати через факт: створення твору позивачем (коли позивач – фізична особа і відповідно автор твору); створення твору працівниками позивача, тобто особами, що працюють за трудовою угодою, при виконанні службових обов'язків або завдань; переходу авторських прав у спадщину; передання авторських прав за авторським договором [7].

Юридичними фактами, згідно з якими авторські права поширюються на твір – об'єкт спору, є: факт належності автора до громадянства України; наявність; факт оприлюднення твору на території України; факт не оприлюднення, але знаходження твору на території України; міжнародного договору у разі, коли твір було створено іноземцем і оприлюднено за кордоном. У цьому контексті варто вказати на порушення, що можуть

відбуватися з авторськими правами педагогічних працівників ПТНЗ. Порухення майнових прав: права на імпорт; права на публічний показ; права на публічне виконання; права на передачу в ефір і мовлення; права на доведення; права на переклад; права на переробку; права на відтворення; права на розповсюдження; права на прокат; права на надання в тимчасове користування; права на ретрансляцію; права доступу до твору образотворчого мистецтва та ін.

Відповідно до ст.52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [4] особа, якій належать авторські чи суміжні права на електронні навчально-методичні матеріали має право вимагати від правопорушника:

- по-перше, визнання прав (використовується тоді коли виникають сумніви стосовно належності у особи авторських або суміжних прав). У таких випадках, права, як правило, підлягають оспорюванню в судовому порядку. Наразі можна сказати, що не дивлячись на те, що в Україні діє інститут авторства, в більшості випадків виникають ситуації в яких необхідно доказувати свої авторські та суміжні права на електронні навчально-методичні матеріали.

Так, проблема невизначеності авторських або суміжних прав призводить до ситуацій в яких унеможлиблюється належним чином використовувати легальні права на використання електронних навчально-методичних матеріалів.

Розміщуючи електронні навчально-методичні матеріали у мережі Інтернет педагогічні працівники ПТНЗ мають в обов'язковому порядку вказувати свої реквізити. Це робиться для того, щоб не виникало ситуацій в яких необхідно підтверджувати в судовому порядку автора твору. Без наявності автора твору, неможливо, передати права на використання твору, захистити порушені права на твір тощо.

Визнання прав як засіб їх захисту за своєю суттю може бути реалізовано лише в юрисдикційному порядку. Вимога позивача про визнання прав звернена не до відповідача, а до суду, який повинен

офіційно підтвердити наявність або відсутність у позивача даних прав. У більшості випадків вимога про визнання авторських прав є необхідною передумовою застосування інших передбачених законом способів захисту цих прав. Іноді вимоги про визнання прав мають самостійне значення і не перекриваються іншими способами захисту прав [7, с.194].

- по-друге, відновлення стану, існуючого до порушення прав. Зазначений вид захисту авторських та суміжних прав використовується коли права, що були порушені не припиняють свого існування і можуть бути реально відновлені шляхом усунення наслідків правопорушення.

Особливістю відновлення порушених прав автора можна вважати диспозитивний характер його вчинення, тобто дія не є чітко регламентована, що і як має здійснюватися;

- по-третє, припинення дій, що порушують права або створюють загрозу їх порушення. Вказаний спосіб захисту характеризується можливістю його використання у поєднанні з іншими способами захисту авторських та суміжних прав педагогічних працівників ПТНЗ.

На основі викладеного, автор може вимагати як заборони подальшого використання електронних навчально-методичних матеріалів, так і відшкодування збитків, яких він зазнав у зв'язку з таким протиправним використанням. Тут спостерігається дуальна система захисту, заборона і матеріальне відшкодування.

Проте інтерес автора може бути і в тому, щоб лише припинити порушення його прав на майбутнє або усунути загрозу їх порушення. Типовими прикладами реалізації даного способу захисту прав у зазначеній сфері є накладення арешту на випуск твору у світ, заборона подальшого розповсюдження твору, заборона на використання перекладу або переробки тощо [7].

Висновок. Підсумовуючи, варто зазначити, що правова компетентність педагогічних працівників ПТНЗ в частині охорони і захисту електронних навчально-методичних матеріалів полягає в знанні положень Бернської

конвенції [5], Закону України «Про авторське право і суміжні права» [4] та ст. 308, 437 Цивільного кодексу України [8], наявності умінь і навичок подання в юстиційні органи держави позовних заяв на відновлення порушеного, оспорюваного права. Захищаючи свої права, педагогічні працівники ПТНЗ апелюють переважно до того, що публічний показ електронних навчально-методичних матеріалів можливий лише з їхнього дозволу, оскільки в іншому разі порушуються інтереси авторів твору. З огляду на це, слід вказати, що електронні навчально-методичні матеріали можна розміщувати без дозволу лише за необхідності такої публікації для захисту інтересів педагогічних працівників ПТНЗ або інтересів інших осіб.

Список використаних наукових джерел:

1. Олійник В.В. Формування правової компетентності керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук / В.В. Олійник. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.
2. Ишкильдина Г.Р. Правовая компетентность личности в период модернизации современного российского общества / Г.Р. Ишкильдина // Евразийский юридический журнал. – 2012. – № 10 (53) [Електронний ресурс] // – Режим доступу :
http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=3559:2012-11-20-04-59-39&catid=166:2010-09-14-09-23-48
3. Холостова Е.И. Правовое обеспечение социальной работы: учебник / Холостова Е.И. – М. : Дашков и Ко, 2013. – 256 с.
4. Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 3792-12 від 05.12.2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу :
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
5. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів №995_051 від 31.05.1995 [Електронний ресурс] – Режим доступу :
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_051

6. Закон України «Про міжнародне приватне право» № 2709-IV від 09.06.2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>

7. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. – К.: «К.І.С.» 2007.– 448 с.

8. Цивільний кодекс України : за станом на 16 січ. 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 56. – Зі змінами ; ост. ред. 11 серп. 2013 р.

Анотація.

ПРАВОВАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНО УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В ОХРАНЕ И ЗАЩИТЕ ЭЛЕКТРОННЫХ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИХ МАТЕРИАЛОВ

А.П. Радкевич
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії дистанційного професійного навчання
Інститута ПТО АПН України, м. Київ

В статті розглянуто правову охорону і захист електронних навчально-методических матеріалів педагогів ПТУ. Уделено увагу визначенню належного відповідача в частині судових позовів в стосунку протиправного використання електронних навчально-методических матеріалів. Розкрито положення стосовно судового забезпечення позову.

Ключевые слова: педагогические работники, правовая компетентность, охрана, профессионально-техническое учебное заведение, электронные учебно-методические материалы, судебную защиту.

Annotation.

**LEGAL COMPETENCE OF TEACHING STAFF OF
VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS TO PROTECT AND
PRESERVE ELECTRONIC TEACHING MATERIALS**

AP Radkevych
PhD in law, Senior Researcher
Institute of Vocational Education
under the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv

The article deals with the legal protection of electronic teaching materials Vocational teachers. Attention is paid to the definition of the proper defendant in lawsuits against the unlawful use of electronic teaching materials. Open position with respect to the court the claim.

Keywords: teaching staff, legal competence, security, vocational school, electronic training materials, judicial protection.